

„AU FOST TĂIND UN BRAD BĂTRÂN...”

Gabriel Ciotoran

Dacă anul 2014 s-a derulat sub pecetea lui C. Brâncoveanu, anul 2015 poate fi dedicat „celeii mai copleșitoare minți a umanității”¹ după cum îl numește istoricul american Gorham Stevens pe cel care, după cum spunea, fără să glumească, un epigramist, „a citit toate cărțile apărute în lume”, cel care a publicat „1359 de volume și broșuri, 25000 de articole și 431 de volume de corespondență”². Este vorba despre Nicolae Iorga, de la moartea căruia se împlinesc 75 de ani. Vorbea cu o medie de 100 de cuvinte pe minut și chiar 150. C. Xenii, jurnalist contemporan cu el, a afirmat³: „era o cascadă de spirit, un foc de artificii dovedind puterea de a asimila fulgerător; îl vedeai de departe. Înalt, cu o pălărie moale cu boruri largi, cea impozantă barbă, coborâtă până în piept: E Iorga! Cu un pas egal și liniștit, cu ochii în zare, totdeauna singur, cu geanta la subsuoară, pornea pe jos la Universitate, la Academie, la Cameră, la Palat. Saluta distrat și indiferent capetele ce i se descopereau în cale...”

„A vorbi despre N. Iorga, credem că este o îndrăzneală de nepermis”⁴, afirmă istoricul P. Ștefănescu. Totuși el o face, într-un admirabil capitol al cărții sale „Asasinatele politice în România”.

A-l uita, ar fi, însă, o impietate.

Iată de ce am realizat acest articol conținând, în primul rând, trei manuscrise ale savantului, din colecția de documente a M.M.B., pe care le prezint detaliat.

În actul său de naștere, stă scris⁵: „Anul 1871, în șase ale lunii iunie, la 10 dimineța, s-a născut Nicu Iorga, de sex masculin, de religie ortodoxă, în casa părintească din orașul Botoșani, strada Copou, fiu al domnului Nicu Iorga, de 33 de ani, avocat și al doamnei Zulnia, de 25 de ani, din Botoșani”. La 5 ani tatăl lui a murit. A fost înscris în clasa I secundară de liceu la 10 ani. „Slăbuț, izolat, la cea mai mică atingere eram podidit de plâns”, relatează în cartea sa „O viață de om așa cum a fost”. Era foarte orgolios, afectat de faptul că nu poate domina, chiar și cu pumnul. Educația primită în familie nu i-a fost de folos. „Cât de mult am avut eu de suferit, datorită educației boierești primite.” La 12 ani dădea meditații „câtă umilință să merg la fel de fel de familii; o dată m-au respins, de teamă să nu am vreo boală,

1. C. V. Tudor, *Cartea de aur*, Ed. România Mare, 2003, pag. 300

2. P. Ștefănescu, *Asasinatele politice*

3. C. Xenii, *Magazin Istoric* 10/77 și 1/75

4. P. Ștefănescu, op. cit., pag 136

5. N. Iorga, *Călătorii peste hotare*, Ed. Minerva 1980, vol. I, pag. XXXIX

ceva.”⁶ Sărăcia familiei îl obliga însă la aceasta.

Dotat cu o capacitate fantastică de a citi, fotografia practic paginile; avea „o memorie excepțională, cum foarte rar se întâlnește”⁷. „Cărțile îl fascinau”. A ținut foarte multe conferințe în țară și-n lume. „Oratoria lui era specifică, inimitabilă. Caracteristica sa dominantă era abundența vijelioasă a frazelor complicate cu paranteze, ironii care cădeau în cascade”⁸. Avea o voce subțire, caracteristică, inconfundabilă.... Aprecia mult muzica de operă, dar nu-i era străină nici cea populară, el contribuind la afirmarea Mariei Tănase.

Era conștient de misiunea istoriei, această „magistra vitae”. A intrat, la 40 de ani, în Academia Română cu un discurs în care a spus „rostul istoricului este să-și asume viața spirituală a poporului său”⁹. Să fie un „barometru” al nevoilor sale.

I-a avut profesori pe: Gr. Tocilescu, V. Pârvan, Al. Odobescu, somităși ale istoriografiei naționale.

Rolul de examinator îl lua foarte serios.

„Nu este colț al istoriei naționale care să nu fi fost parcurs de N. Iorga”, spune un autor.

A elaborat *Tratatul de Istorie a Românilor* în zece volume, *Istoria Românilor prin călători* în patru volume, istorii ale multor domnitori, lucrarea „*Bizanț după Bizanț*”, studii de bizantinologie, *Istoria Imperiului Otoman* în cinci volume, după ce D. Cantemir scrisese prima lucrare despre acesta.

Și-a dat doctoratul în Germania. „Voiam să ajung cel mai mare istoric, să fiu primul al Neamului Românesc”¹⁰. „Când fiecare colț de țară va avea scrisă istoria sa, vom avea toată istoria națională”.

Avea simțul măsurii, dimpotrivă față de ce-i reproșase I.C. Brătianu într-un scurt dialog.¹¹ Când a intrat în Ateneul Român în 1914, pentru o conferință, a oprit torentul aplauzelor spunând: „Nu le merit; să le oferiți primului general care va repurta o victorie în Transilvania”.

A militat cu ferveare pentru intrarea în război împotriva Puterilor Centrale și așteptarea momentului oportun pentru aceasta.

Pe 15 august 1916 în Neamul Românesc, după declarația de război scria: „A sosit ceasul” și „Vom fi ce-am fost și mai mult decât atât” - parafrazând, astfel, o afirmație a lui Petru Rareș plecând în Transilvania, în 1538. Reluată de N. Iorga, s-a dovedit a fi profetică: țara a dobândit după război un statut fără precedent.

6. N. Iorga, *O viață de om*, Ed. Minerva, 1976, pag. 50

7. P. Ștefănescu, op. cit. pag. 136

8. Ibidem

9. N. Iorga, op. cit. pag. 200

10. Ibidem

11. C.V. Tudor, op. cit. pag. 397

A mers în spitale și i-a însuflețit pe răniți. S-a refugiat la Iași și a revenit în toamna lui 1918.

Pe 29 decembrie 1919, a condus ședința din Camera Deputaților, organizată cu ocazia ratificării, de către cele două camere ale Parlamentului, a unirii Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei cu țara.

A rostit o alocuțiune, din care am selectat: „Vă rog să-i îngăduiți câteva cuvinte, unuia căruia i-ați încredințat dreptul de a vorbi în împrejurări solemne. În mijlocul celui mai mare și mai greu război pe care neamul nostru l-a purtat pentru dreptul său, pentru provinciile sale smulse din trupul vechii Moldove și pentru părțile ardelenene, care, pe rând, au proclamat reintrarea lor în România.

România unită o avem, o vom apăra și o vom întregi”. Ședința s-a desfășurat în clădirea Mitropoliei din Dealul Mitropoliei din București.

A fost al doilea președinte al Camerei Deputaților și a deținut această funcție între 9 decembrie 1919 și 26 martie 1920.

A descris încoronarea lui Ferdinand la Alba Iulia în „Duminica încoronării” - O frescă a zilei de 15 octombrie 1922¹².

Își motiva auditoriul. La Târgoviște, la o conferință, a spus: „Cantitatea este subordonată calității; puțin, dar de calitate”.

Născut în orașul Botoșani, a făcut ca afirmația cronicarului Miron Costin, să aibă mult temeii „Nasc și-n Moldova OAMENI!”

Revenind la manuscrisele colecției M.M.B., acestea sunt redactate cu un scris mărunț și clar, „recunoscut de orice român care se ocupă cu istoriografia”, după cum afirmă omul de cultură C.V. Tudor.¹³

Primul manuscris¹⁴ a fost scris în anul 1928, pe 15 mai. Este o scurtă comunicare pe hârtie velină, conservată perfect:

„Simată Doamnă, cu plăcere primim oferta dvs. prietenească și vă ținem la dispoziție așezămintele noastre...

Primiți vă rog asigurarea gratitudinii mele.

N. Iorga”

Avea funcția de președinte al „Ligii Culturale” din 1924.

Destinatara se numea Stela P. Daia, fiind președinta „Comitetului Doamnelor de lângă Liga Culturală”. Avea sediul pe strada „Banul Mărăcine” din București. Aceasta făcuse o mică donație pentru Liga Culturală.

Al doilea manuscris a fost scris în anul 1929, pe 14 august.¹⁵ Este o scrisoare

12. Ibidem, pag. 330

13. C. V. Tudor, op. cit. ,pag. 307

14. N. Iorga, Comunicare, manuscris, colecția de documente a M.M.B.

15. Ibidem

adresată fiului celui care întemeiasse chirurgia științifică românească, C. Severeanu. „În tinerețea mea se confunda bărbierul cu chirurgul”¹⁶, afirmase el. Destinatarul a fost primul director al M.I.B. din 1929¹⁷, „G. Severeanu”.

Cel mai mare istoric se adresează unui foarte mare chirurg, fiul celui care-l salvase și pe C. Davila, printr-o complicată intervenție la gât.¹⁸ „Decât să mă omoare Obedenaru, prefer să mă omoare Severeanu”, decisese cu mult umor, medicul venit din Franța pe aceste meleaguri. N. Iorga era rector al Universității din București, la antet fiind acest titlu.

Iată conținutul scrisorii¹⁹:

„Scumpe Domnule Doctor,

Nu vă pot recomanda în deajuns sănătatea vechiului și bunului meu colaborator, mașinistul Georgescu, care are nevoie de o intervenție la secția dvs.

Sigur veți avea față de domnul sentimentele pe care le adăugați științei dvs.

Vă rog a primi cele mai bune mulțumiri!

N. Iorga”

Printr-o exprimare destul de pretențioasă și stufoasă, Iorga îl roagă pe chirurg să aibă sentimente deosebite față de subalternul său de la Neamul Românesc.

Îi mulțumește cu anticipație pentru felul în care va decurge operația și pentru rezultatul acesteia, pe care din păcate nu-l cunosc.

Ultimul manuscris aparține domeniului său: istoria. Este în limba greacă și relatează aspecte ale unor domnitori fanarioți de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.²⁰

În el se găsesc unele firmane domnești, de felicitare a boierilor din divanul Țării Românești.

Cel din anul 1792, îi aparține lui A. Moruzi. În data de șase decembrie, acesta „îi salută pe toți boierii din divan și le mulțumește pentru sentimentele purtate față de tatăl lui, Costache Moruzi.”

Următorul paragraf este din luna ianuarie a anului următor, 1793. În el sunt enumerați boierii de frunte ai țării: Dimitrie Ghica, Nicolae Brancomir, Ioan Văcărescu, Dinu Racoviță, Ioan Moruzi, logofătul Nicolae Filipescu.

La sfârșitul manuscrisului se găsește o consemnare din discursul lui C. Suțu și C. Mavrogheni.

Iată ce argument pentru colecția de documente a M.M.B.: are manuscrise ale lui N. Iorga!

16. C. Severeanu, *Amintirile mele*, 2008, pag. XIV

17. C.C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, Ed. Vremea, 2009, pag. 35

18. C. Severeanu, *Amintirile mele*, 2008, pag. XIV, pag. 217

19. N. Iorga, *Scrisoare*, Colecția de Documente a MMB

20. *Ibidem*

El este comemorat în acest an de multe foruri mondiale, fiind membru al multor Academii străine. În 1930 a devenit „doctor honoris causa” al universității din Oxford, iar în 1931 al celei din Paris. Despre fiecare țară din Europa și despre SUA a lăsat scrieri, adunate în volumul „Călătorii peste hotare”.

Scopul lor era științific: pentru o anumită problemă a istoriei naționale, consulta arhivele unei anumite țări, ajungând ca Universitatea din Paris să-i fie „familială ca cea din București. Aici a și publicat „L'histoire de roumaines et leur civilisation”.

Iată un motiv pentru a fi sărbătorit de Academia Română, Universitatea din București, Institutul N. Iorga și desigur, Parlamentul României. A fost inițiatorul lui Carol I în istoria României; opinia publică i-a spus „Apostolul Neamului”.

Dar el este important și pentru orașul București, oraș unde s-a stabilit definitiv în anul 1918, după război (casele de la Vălenii de Munte fiindu-i distruse), unde a devenit profesor universitar, rector academician, președinte al Consiliului de miniștri, urcând practic toate treptele ierarhiei sociale!

Din punct de vedere științific, la elaborat, în anul 1939, o monumentală „Istorie a Bucureștilor”. Era a doua după a lui Ionescu-Gion din anul 1899, carte de referință și-n prezent. S-a lansat la „Luna Bucureștilor”, inaugurată în 1935.

Bucureștiul era pentru el „cu adevărat capitala Neamului Românesc”²¹ în anul 1906, când se organizase aici expoziția intitulată „40 de ani de glorioasă domnie”.

Cu acest prilej a avut loc și un mic incident. Se afla în lojă. Corul Societății germane „Transilvania” a interpretat două melodii în limba germană. El s-a ridicat și a strigat:

- „Foarte frumos! Nu mai rămâne acum decât să se cânte și-n turcă”!

Unii au aplaudat, alții au protestat. Chiar dacă o astfel de poziție, exagerat naționalistă, nu pare astăzi depășită, cu atât mai mult cu cât limba maternă a celui omagiat, Carol, era germana, rămâne dragostea sa pentru limba română, evidențiată și cu acest prilej. Dacă până atunci el se manifestase doar ca profesor de istorie, de data aceasta „el se manifesta ca om politic”, apreciază C. Balcabașu. A fost prima sa acțiune politică, desfășurată în public. Avea vârsta de 35 de ani.

La începutul anilor '30 se punea problema mutării capitalei la Brașov, motivându-se că, la București, „clima nu este sănătoasă. Poziția lui este clară `Dacă mutăm capitala la Brașov, i-am lua acesteia sufletul’ - a afirmat în Neamul Românesc.

A sprijinit inițiativa primarului Gheorghidean de înființare a „Muzeului Bucureștilor”, cu articolul „Muzeul Bucureștilor”²¹ publicat în vara anului 1921, în Neamul Românesc,

„Dacă voi fi solicitat, voi răspunde oricărei probleme, pentru constituirea Muzeului Bucureștilor”. A fost prezent, în toamna anului 1931, la inaugurarea

instituției. „Muzeul de Istorie să dea impresia de viață”, declara el la Târgoviște. A organizat aici primul Congres internațional de studii bizantine, în anul 1924. A elaborat lucrarea „Bizanț după Bizanț”, pentru a releva continuitatea civilizației bizantine în ținuturile românești, după 1453. A înființat „Revista de Istorie”; a creat Institutul de Studii Sud-est Europene, împreună cu Papacostea. În anul 1904, a organizat serbările dedicate împlinirii a 500 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, fiind mândru de această inedită sarcină. Prima opțiune politică în 1906, ultima, în anul 1940, în Capitală.

Somnul de veci îl doarme în cimitirul Bellu din București.

Actualul sediu central al M.M.B., palatul Suțu, urma să fie demolat în anul 1934, în timpul „Primarului Târnăcop”, Al. Donescu, pentru lărgirea bulevardului Brătianu.

Oamenii care țineau la palat au luat legătura cu N. Iorga. Acesta s-a dus în audiență la primar și, după o discuție foarte scurtă, a salvat palatul Suțu²² care astăzi este un reper al orașului – pașii vizitatorilor prin el, lui i se datorează. Iată suficiente motive ca memoria sa să fie respectată de cei de astăzi și de cei care vor sluji muzeologia în viitor.

Cel care ne poate părea astăzi, datorită volumului imens de muncă drept un om dotat cu puteri supranaturale, era cât se poate de normal de fapt.

„Îmi bătea inima de credeam că voi dobândi vreo boală”²³, se confesează el. Efectua o cercetare în arhive din Veneția și a găsit o scrisoare a Ecaterinei, „Doamna Țării Românești”. Ea era scrisă însă „în limba slavonă, o limbă greoaie, pe care urma s-o deslușesc”, continuă cu umor el. Scrisoarea a fost introdusă în lucrarea Contribuții la istoria Munteniei”. Am analizat-o pe larg în articolul intitulat „Primele scrisori expediate din București în afara spațiului românesc” din M.M.B., nr. 19. Dezvoltând ideea umorului, remarc și alte secvențe. Conducea „Școala de vară” de la Văleni, la începutul anilor '20. Un asistent i-a spus că pe un exemplar al lucrării sale intitulate „Istoria literaturii române”, un cursant, adică C. C. Giurescu, a făcut unele comentarii puțin măgulitoare.²⁴ A intrat în posesia ei și a făcut alte comentarii la rândul lui! La o frază extrem de lungă (de o jumătate de pagină) se scrisese: „ce frază!”; el a scris „cam lungă”; în alt loc se comentase următoarea afirmație „deși servitoare, aprecia pe...”, prin întrebarea „care-i legătura?” „Niciuna!” Iată că avea această disponibilitate de a glumi cu tânărul său discipol.

Pe când era președinte al Consiliului de Miniștri, se afla la sediul de la Constanța, într-o frumoasă vilă, fiind vară, când o delegație a profesorilor secundari

22. G. Ciotoran, 90 de ani de la înființarea M.I. B., comunicare ținută la Șuțu în 30.06.2011

23. C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, Ed. Universul, 1936, vol. 4, pag. 200

24. N. Iorga, *O viață de om...* pag. 300

a venit în audiență și i-a spus: „Suntem disperați datorită salariilor!”

„Nu cred, a răspuns el, când marea este atât de aproape”.

Și-n acest caz este valabil proverbul „Tonul face muzica”, însă, de aceea unii autori apreciază drept cinism afirmația; poate doar sarcasm.

După prima ciocnire verbală cu studenții legionari, le-a spus la final „ferice de părinții voștri!” (umor negru, desigur!)

După arestarea din anul 1937 a lui C. Z. Codreanu, mama acestuia i-a trimis o scrisoare de protest. Răspunsul său a fost: „Eu sunt un bătrân profesor de istorie, bolnav de reumatism, pe care nu vi-l doresc și dvs.” Desigur că nu boala lui o interesa pe ea!

„Nu l-am pus eu să tragă cu revolverul!” Sarcasm, ironie foarte acidă! Codreanu îl amenințase cu moartea!

Un reputat vorbitor a afirmat recent: „În loc s-o arunce la gunoi (scrisoarea de amenințare), N. Iorga a dat-o autorităților, care l-au arestat pe C.Z. Codreanu și asasinat ulterior. O cugetare sună așa: „Pasivitatea înseamnă de fapt complicitate”. El nu a voit să fie complice cu politica trădătoare dusă de legionari. El nu era de acord cu necesitatea schimbărilor radicale de sistem: „nu de revoluție avem nevoie ci de muncă!” a afirmat istoricul într-o conferință difuzată la radio. „După numai 20 de ani...” Atâția trecuseră din 1918.

Nu a fost singurul caz de implicare în evenimente sociale. În anul 1907, a luat apărarea țăranilor răsculați, a făcut colete și a trimis ajutoare celor care au suferit în represiune²⁵. De altfel el declarase în anul 1909 că „între țărani m-am simțit oricând ca între oamenii cei mai vrednici, mai de omenie și mai gata de ajutor”.²⁶ A fost solidar cu manifestații din 1918, de la Teatrul Național, fiind reținut scurt timp, ca incitator.

Era însă solidar și cu suferința individuală. Marele poet George Coșbuc, în vara anului 1915, trăiește drama pierderii unicului său fiu, Alexandru, de 20 de ani, într-un tragic accident de mașină. „Nu a fost om să nu verse o lacrimă, când inima sa sângera de o rană ce nu se va mai închide niciodată”, a scris el în Neamul Românesc după tragedia din 26 august 1915.

Implicarea în atâtea domenii, i-a atras însă multă invidie, adversari cu duiumul: oameni politici, istorici, scriitori și chiar un preot. Se numea L. Gherasim. El declarase, referitor la cartea sa „Istoria B.O.R.” următoarele: „Să publici o astfel de lucrare, fără să știi religie, e o dovadă de mult tupeu”. Nu i-a răspuns direct.

Despre Panait Istrati, a publicat în revista *Ramuri*, în 1924, articolul intitulat „Haiduci în franțuzește”. Este puțin măgulitor și afirmă că acesta „în scrierile sale își povestește de fapt viața.” Scriitorul „român de limba franceză”, cum îl

²⁵ C.C. Giurescu, *Amintiri*, Ed. Sport, 1976, vol. 1, pag. 240

²⁶ G. Ciotoran, *Orașul București în anul 1938*, M.M.B. nr. 24, 2011, pag. 198

numește G.Călinescu, i-a trimis o scrisoare deschisă în care-l acuză de „falsificare a adevărului” el fiind „creator de personaje”, nu povestitor... (P. Istrati, *Amintiri*, Ed. Minerva, 1985, pag. 179).

Pe Tudor Arghezi îl eticheta „scriitor pornograf”, totuși a intervenit pentru grațierea lui, față de regele Ferdinand. Fusese considerat „colaboraționist” în timpul ocupației germane. De sărbători, poetul i-a trimis o felicitare, pe care scria „recunoștință eternă”²⁷. Când Arghezi a luat poziție împotriva regelui, prin pamfletul „Baroane”, în anul 1943, fiind din nou arestat, N. Iorga nu mai era de trei ani..”

„În anii mulți cât el a fost;
De-a lungul ceasurilor grele;
Supt paza crăcilor rebele;
Mulți și-au aflat un adăpost”.

Era sensibil față de sexul frumos. Adolescent, se uita îndelung la o frumoasă fată, care însă i-a spus fratelui ei „alungă fantoma asta de aici!” - își amintește el.

La o cununie religioasă i-a spus soției lui C.C. Giurescu, Simona (fiica lui S. Mehedinți, cunoscutul profesor de geografie): „Nu știam că Simon are o fată atât de frumoasă.”²⁸ Răspunsul ei a fost: „Unde să mă vedeți, domnule profesor? Sunteți numai la Academie, la bibliotecă sau la catedră”.

Prima dată s-a însurat la 18 ani, dar s-a despărțit foarte rapid. A doua oară, s-a însurat la 20 de ani cu Catinca. Au avut șase copii. La restaurant, când aveau un invitat el constata de multe ori că nu are banii necesari pentru plata consumației, spunând „Ce s-au mărit prețurile!”²⁹. Ea scotea atunci suma necesară.

Cu birjarii nu se împăca, deoarece „de la an la an, tarifele se majorează”. Aceștia replicau malițios: „Ați rămas cu prețul de anul trecut!”. Cât despre șoferi, relațiile erau chiar foarte proaste; considera că „oamenii se împart în două: oameni și șoferi”.

În pofida faptului că s-a ridicat de jos și a urcat toate treptele ierarhiei sociale, până la funcția de președinte al Consiliului de Miniștri, între 18 aprilie 1931 și 31 mai 1932, că a avut satisfacții deosebite, atât din punct de vedere științific, cât și familial, că avea ușile deschise la majoritatea universităților lumii, parcurgând lucrarea „O viață de om, așa cum a fost”, nu găsești un om fericit; această stare de spirit îi era străină.

El era un geniu. Geniile n-au fost niciodată, în nicio țară și nicio epocă, fericite! Neamul Românesc îl dăduse în secolul al XIX-lea pe Mihai Eminescu. El a fost „geniul pustiu” al literaturii, însă. „Am spus și am mântuit sufletul meu”, este afirmația folosită în două episoade de maximă importanță. Prin aceasta, adică prin eliberarea de posibile păcate, se liniștea, dar nu devenea fericit. Primul, din cele

27. N. Iorga, *Călătorii peste hotare*, vol. 1, Biblioteca pentru toți, 1980, pag. XXXVII

28. N. Iorga, *Sate și mănăstiri*, 1905,

29. N. Iorga, *O viață de om...* pag. 510

două evenimente: în anul 1916³⁰, în timpul războiului, l-a implorat pe Ferdinand să-i împrăprietărească pe țărani. Regele l-a ascultat și-n anul 1917, a fost decretată reforma agrară și împrăprietărirea. Rezultatul: patima acestora în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz. „Cu dinții ne mușcau”, se va confesa un ofițer german.

Al doilea eveniment: în anul 1930, când a pledat în Parlament pentru restaurație, pentru revenirea lui Carol pe tron. „Regența nu a mers în nicio țară din lume. Am spus și am mântuit sufletul meu”. La scurt timp, pe 8 iunie 1930, Carol devenea regele României. Greșelile acestuia nu cred că i se pot imputa regelui. Iorga a publicat broșura „Trei ani de la restaurație”, o analiză a perioadei scurse. El considera, de altfel, monarhia constituțională, doar mai bună decât altă formă de guvernământ, fără să fie un fanatic al ei.

Exclusea constant și ferm „lupta de clasă”. Evoluția firească a societății fără convulsii, era principiul său fundamental.

Avea un cult pentru poporul român. Acesta invariabil are dreptate, în toate împrejurările, cauza lui este sfântă. Toate aspectele legate de istoria sa le rezolvă în favoarea acestuia. Afirmăția unui călător sosit aici în secolul al XVI-lea, care susține că „țărani sunt leneși, nu muncesc pământul”, este analizată, deși nu neagă că rămân pământuri nemuncite, trage o cu totul altă concluzie.³¹

Este foarte sever cu cei care au trădat țara sau au trecut la altă religie. „Dornic de viață și lacom de bani, Mihnea s-a turcit”, afirmă el despre Mihnea Turcitul.³²

„Generalul Basta³³, tâlharul și-a trimis oamenii care s-au răpezit ca dihăniile”.

Dragoste nețărnută pentru toți cei care s-au sacrificat pentru interesele poporului român, care și-au dat viața pentru el.

Iată spre ilustrare, relatarea luptei din 1603 a românilor conduși de Radu Șerban împotriva ungarilor: „Sulițele lungi ale românilor lucră necurmat, împuținând rândurile fugărilor. Au pierit mulți frunțași ai nobilimii ardelene. Cei care se considerau scăpați fură doborâți de țărani cu seceri și cu ghioage în pădurea care se zice „a dracului”. Craiul însuși, Moise, căzu nemerit de un glonț românesc. Aceasta era răzburarea pentru trădarea și moartea lui M. Viteazul”. (Istoria Românilor pentru poporul românesc)

G. Călinescu, care i-a alocat puțin spațiu în Istoria Literaturii Române, a consemnat despre el următoarea afirmație: „cu el se întărește noul autohtonism, care evocă mai cu plăcere pe Zamolxe decât pe divul Traian”.³⁴

30. C.C.Giurescu, op. cit., pag.320

31. Corneliu Vadim Tudor, op. cit., pag. 330

32. N. Iorga, *O viață de om...*, pag. 251 și 506

33. N. Iorga, *Istoria Românilor prin călători*, Editura Eminescu, 1989, pag. 246

34. Ibidem, *Contribuții la istoria Munteniei*, București, Institutul C. Gobl, 1896, pag. 99

Într-adevăr el nu se putea desprinde definitiv de spațiul românesc, unde „mai întâi se aud cântecele și apoi răsare soarele”, după cum excepțional de frumos a afirmat. Țăranii încep munca înainte de răsărit... Astăzi, unii autori demitizează istoriografia comunistă, dar multe vin de la el.

Citatul său preferat aparține domnitorului Gheorghe Ștefan (1653-1658): „Mai bine să mă mănânce câinii decât să plec în altă țară”. „Câinii” l-au mâncat în dimineața zilei de 27 noiembrie 1940, când a fost luat de la masa de lucru de legionari și asasinat.

Dintre însemnările sale, remarc pe aceea din 29 iulie 1921 „Lucrurile mari se fac cu jertfă și se țin cu cinste”.³⁵ Această afirmație este urmată de aceea din anul următor, 1922: „Să nu stricăm prin ciocnirea ambițiilor ceea ce a putut crea numai unitatea sacrificiilor.”³⁶

Din nenorocire, temerile sale au devenit realitate, după câștigarea alegerilor în Germania de către A. Hitler, pe 30 ianuarie 1933.

Cu puțin timp înainte, istoricul a făcut următoarea consemnare: „Și așa stau, la 62 de ani ai mei, sigur și tare mândru, drept înaintea conștiinței mele și a judecății vremurilor”.

La numai 11 luni de la instaurarea dictaturii naziste în Germania, în România a fost asasinat de către legionari președintele Consiliului de Miniștri, I.G. Duca, democrat convins; acest fapt îl determină să consemneze pe Iorga: „Crima este contagioasă.”³⁷ Se va extinde...

Invadarea peste șase ani a Poloniei, adică pe 1 septembrie 1939, l-a determinat să scrie: „Războiul a început în zorii acestei zile fatale: 1 septembrie 1939. Groaznicul război e declarat. Ceasul marilor preocupări a sosit.”³⁸ „Cu aceste pierderi va pieri o parte din sufletul însuși al umanității. Capitulara Franței este o „tragedie istorică”, o resimțea ca pe o durere personală.

Cel care începuse să lucreze la „Istoriologia lumii”, numai proiectul unei „istorii universale” (este fascinant!) se întreabă într-un articol din *Semănătorul*: „Mai știu eu puțină istorie?”³⁹

Un corespondent al ziarului „Deutsche Allgemeine Zeitungung” din București, pentru a fi pe placul autorităților de la Berlin, a afirmat despre N. Iorga că este „profet baroc cu barba lungă care a scris o operă de istorie asupra României, care ca poezie e plăcută de citit, ici și colo”. Atât... Dar „Istoria Imperiului Otoman”, în cinci volume,

35. Ibidem, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. 2, Biblioteca pentru toți, 1979, pag. 252

36. G. Călinescu, *Istoria Literaturii Române de la origini până-n prezent*, Ed. Minerva, 1982, pag. 973

37. Corneliu Vadim Tudor, op. cit., pag. 360

38. Ibidem

39. N. Iorga, *Călătoria peste hotare*, Ed. Minerva, 1980, pag. XLIV

oare tot poezie este? Replica savantului nu a întârziat. „Profetul baroc cu barba lungă a făcut studii la Berlin și Leipzig, a scris în limba germană două volume de Istoria poporului român, și-a dat doctoratul în Germania, a colaborat la istorii universale, germane și enciclopedii, alături de învățați nemți.

Domnul conte (jurnalistul) căruia nu-i lipsește numai barba (ci și bunul simț, adaug eu) nu are scuze de prezentat?”

Nu putea fi de acord cu atâtea pretenții expuse de Germania în politica ei revansardă. Le considera total ilegitime. Față de „arbitrajul” acesteia de la Viena, din 30 august, 1940, prin care România a cedat nord-vestul Transilvaniei Ungariei – cu 43000 km², cu Bădăcinul lui I. Maniu, cu Vatra lui S. Bărmuțiu, A. Iancu și Ghe. Pop de Băsești, cu orașul Cluj, – întocmește un memoriu de protest, având asentimentul lui Iuliu Maniu, care-l inițiase – document dus la ambasadele marilor puteri de Corneliu Coposu, secretarul președintelui P.N.Ț. (consemnare din C. Coposu, File dintr-un jurnal....). Pe doi iulie 1940, a dat un memoriu președintelui Senatului, pentru anexarea Basarabiei de către U.R.S.S.

A fost ultima acțiune politică a sa.

Pe patru aprilie 1941, reprezentantul Ungariei la Viena, Paul Teleki, primul ministru al țării, s-a sinucis. Iuliu Maniu a spus „Să-l ierte Dumnezeu dacă poate, poporul român nu-l va uita vreodată”(aceeași sursă). Avusese un mare rol în dictatul vienez.

Pe șase septembrie 1940, toate premisele internaționale devin realitate și-n România: se instaurează dictatura antonesciano-legionară, de dreapta. Cu ea dispăre libertatea de exprimare în presă. Din acest motiv, în numărul din 27 septembrie 1940 al periodicului „*Neamul Românesc*”, apare următoarea consemnare: „Ultima oră”. „Din motive asupra cărora nu insistăm, dl. N. Iorga suspendă colaborarea sa la *Neamul Românesc*”⁴⁰. Fondatorul periodicului în 1906, încetează colaborarea!

Amenințările și informările că va fi asasinat se înmulțesc foarte mult. „Legionarii mi-au pregătit un parastas și l-au regizat, aici, la Vălenii de Munte”, consemnează el. Acestea însă nu-l determină „să-l părăsească pe Zamolxis”, cum ar spune G. Călinescu, pentru a se stabili în Italia, unde avea o casă oferită de statul Italian. „Italia nu s-a mai dezvoltat din antichitate”, apreciasse după o vizită efectuată.

Scrie însă poemul cutremurător intitulat „Au fost tăind un brad bătrân”.⁴¹

A rămas în manuscris și se găsește la fondul „N. Iorga” de la B.A.R. El a fost publicat de Catinca Iorga în luna februarie a anului 1941.

„Au fost tăind un brad bătrân/Fiindcă făcea prea multă umbră”

Ce era previzibil s-a întâmplat! În dimineața zilei de 28 noiembrie 1940, la 7:30 dimineața, când lucra la „Istoriologia lumii”, a fost ridicat de o echipă de

⁴⁰. Ibidem

⁴¹. Ibidem, *Ultimele*, Ed. Scrisul Românesc, 1978, pag. X

legionari și urcat într-o mașină. În drum spre București, în pădurea Strejnic, la 15 m de șosea a fost găsit trupul lui stăpuns de gloanțe. Fusese torturat în casa primarului legionar din comuna Teișani.⁴²

Țara era cutremurată de groaznica știre; cultura românească și cea mondială însăși, erau în doliu. „47 de universități din întreaga lume au arborat doliul. La înmormântare au participat foarte mulți oameni, în pofida amenințărilor”.

Bradul fusese pus la pământ.

Corneliu Coposu a făcut în jurnalul său următoarea relatare: „Cimitirul Bellu și capela sunt înșesate de legionari îmbrăcați în cămăși verzi, cu diagonale și pistoale, care au avut grijă să ocupe firida corului.

Participanții mai timorați aruncau priviri spre ei, așteptând parcă declanșarea împușcăturilor.

Un mare număr de ofițeri și cursanți de la Școala de Război sunt de față, pentru a-i aduce un ultim omagiu profesorului lor Nicolae Iorga, ale cărui funeralii sunt stabilite pentru ora 13. La sicriul lui a venit și Iuliu Maniu. Era așezat în firida din stânga capelei; s-a închinat și a păstrat un minut de reculegere. Chipul lui Iorga este devastat de lovituri și torturi. Parte din barbă îi este smulsă lăsând descoperită pielea însângerată”.

Cu doar o oră mai devreme, la Bellu fusese înmormântată o altă personalitate: profesorul, economistul Virgil Madgearu, asasinat pe 27 noiembrie. A fost doctrinarul P.N.Ț. Deși mulți apropiați n-au înțeles mobilul crimei, I. Maniu a afirmat clar: „Fatală”, a fost afirmația, „Să nu mai aud de A. Hitler”.

Complicele moral al crimei este „conducătorul statului”: Ion Antonescu. Informațiile precise și calitatea de șef al regimului îi dădeau dreptul și obligația de a-i pune o gardă militară permanentă, care să-l apere de legionari. N-a făcut-o!

Prin simpla afirmație „Nu vă mai luați de barba lui N. Iorga”⁴³ nu a realizat nimic pentru protecția sa fizică!

„Folos aduse cât fu viu;

Ci mort acuma când se duce;

Ce alta poate-a vă aduce;

Decât doar încă un sicriu?!”

Versurile sunt de un tragism absolut și anticipează foarte clar asasinarea sa. Catinca Iorga le-a considerat „Splendid rămas bun de la lumea aceasta”.

La puțin timp după înfrângerea rebeliunii legionare, în februarie 1941, s-a organizat un simulacru de proces al asasinilor săi: boxa acuzaților era goală, aceștia

42. Ibidem

43. Ibidem, pag. LXXXII

fiind deja în Germania!⁴⁴

Un dialog purtat într-un local din București, de adepți ai legionarilor încunviința crima astfel: „Bine au făcut băieții că l-au pedepsit.”⁴⁵

Dar cine le dădea legionarilor dreptul să „pedepsească”?

Cu mult cinism și impertinență, Horia Sima, stabilit în Spania, după înfrângerea nazismului în Germania și perpetuarea unui regim de dreapta aici, prin generalul Franco, la 20 de ani de la tragicul eveniment, în anul 1961, declara unei reviste următoarele: „Noi nu l-am omorât pe omul de știință, noi l-am omorât pe politician”.

Pe lângă faptul că „cei doi oameni” nu pot fi disociați, de zeci de ani este elogiat atât omul de știință cât și omul politic, marele patriot care a avut demnitatea de a se opune constant acestor criminali plătiți de naziști.

„Acum credeți că am fost la București?”⁴⁶, întreba Horia Sima într-un birou din Berlin, la scurt timp după asasinarea lui A. Călinescu. Liderul legionar, deghizat în „bătrânică”, urmărise episodul de la mică distanță. După revoluție s-a difuzat pe TVR 1, un interviu al acestuia. Era la vârsta senectuții...

La șapte luni de la dispariția lui N. Iorga, România declara război U.R.S.S. și intra, pe 22 iunie 1941, în cel de-al doilea război mondial. Un ofițer german se întreba „Oare ce caută România în război?”.

Legiunea fusese scoasă în afara legii de I. Antonescu, în februarie 1941. Peste doi ani, războiul continua să nu afecteze direct capitala.

În ziua de 26 mai 1943, la Academia Română, s-a desfășurat discursul de primire al istoricului Gh. Brătianu, fiul omului politic I. C. Brătianu. Oratorul fusese un discipol de-al lui Iorga care l-a încurajat în liceu, după scrierea unei lucrări medievale cu titlul „Oaste medievală acum 300 de ani”. În asistență era familia lui N. Iorga (fără Catinca Iorga, dispărută la un an după profesor), familia noului academician, oameni politici și însuși I. Antonescu!...Nu avea remușcări.

Discursul este o elegie închinată marelui dispărut: „Nu mai era printre noi cu trupul să audă trâmbițele chemării vitejești și să se bucure de avântul ostașilor, să măsoare cu privirea pământul recucerit al patriei, zborul nădejiilor spre ce mai rămâne de îndeplinit.

Dar spiritul său plutește iarăși năvalnic și neîmpăcat”⁴⁷. Invocație Patetică, recunoștință și credința că va fi de-a pururi asupra noastră!

„Eu nu m-am făcut istoric din cărți sau datorită unor profesori. Eu mă știu așa din totdeauna”.

⁴⁴. Ibidem

⁴⁵. P. Ștefănescu, op. cit., pag. 146

⁴⁶. Ibidem

⁴⁷. I. Antonescu, *Almanah*, Ed. Teșiu, 2008, pag. 97

Cuvinte cheie: Nicolae Iorga, istorie, cunoaștere, politică, patriotism, memorie.

SUMMARY

The year 2015 can be declared the Nicolae Iorga year, as we commemorate 75 years since the great historian's assassination by the „legionaries” (members of the Legion of Michael the Archangel, known as „the Iron Guard” – a philo-nazi organization founded in 1927, by Corneliu Zelea Codreanu, and which undertook a series of political assassinations during the leadership of Horia Sima). Nicolae Iorga had a brilliant intelligence recorded and attested by his prodigious writings involving various aspects of the Romanian culture and civilization. The article evokes his outstanding personality.